

залежно від їхньої думки щодо обговорюваної проблеми. Плакати розміщені у протилежних кутках аудиторії. Можна запропонувати їм три позиції: «підтримую», «не знаю, немає конкретної позиції», «не підтримую». Усі, хто поділяє одну і ту саму точку зору, повинні обговорити її і виробити спільні аргументи на захист своєї думки. Після викладу різних точок зору учасники можуть змінити своє рішення і перейти до іншого плаката, але з обґрунтуванням причини свого переходу.

Метод «ПРЕС» використовується при обговоренні дискусійних питань, коли потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію. Щоб організувати роботу, викладач роздає студентам матеріали, у яких зазначено чотири етапи технології:

1. Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору (починаючи зі слів «я вважаю, що»).
2. Поясніть причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази (починайте зі слів «тому, що»).
3. Наведіть приклади, додаткові аргументи на підтримку вашої позиції, назвіть факти, які демонструють ваші докази («наприклад»).
4. Узагальніть свою думку (починаючи словами «отже», «таким чином»).

Викладач формулює проблему з теми, що вивчається, і пропонує студентам висловити свою думку щодо проблеми з аргументацією. Наприклад, під час вивчення творчості Максима Рильського студентам можна запропонувати таке проблемне питання: «Чи міг Максим Рильський не творити віршів на догоду радянській владі і не оспівувати Сталіна?» Цей метод доцільно використати і під час опрацювання теми «Модерністська дискурсивна практика українських поетів 20-30-х років ХХ століття». Викладач може запропонувати студентам зразки віршів без вказівки на авторство та стильову течію. Завдання студентів – визначити, до якого з різновидів модерністського дискурсу можна віднести аналізовану поезію. Обов'язковою умовою є аргументація власної думки. Метод «ПРЕС» на заняттях з історії української літератури дає можливість студентам висловити власну думку з дискусійних питань у виразній та стислій формі, а також навчає виробляти й формулювати аргументи для відстоювання своєї позиції.

Таким чином, заміна традиційних методів викладання української літератури інтерактивними не лише сприяє формуванню літературознавчої компетенції у студентів-філологів, стимулює їх до співнавчання і взаємонавчання, пошуків шляхів вирішення проблемних ситуацій, але й допомагає створити умови для самореалізації особистості майбутнього фахівця, його професійного самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Новий тлумачний словник української мови: в 3 т. / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко – Т. 3. – К.: Аконт, 2008. – 864 с.
2. Освітні технології у короткому викладі: навч.-метод. посіб. для вчит., вихователів та студ. пед. закл. освіти / О. Янкович, Л. Романишина, М. Бойко та ін. – Тернопіль: Астон, 2012. – 144 с.
3. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. – 192с.
4. Симоненко В. Современные педагогические технологии: уч. пособ./ В. Симоненко, Н. Фомин. – Брянск: Издательство БГПУ, 2001. – 395с.
5. Селевко Г. К. Энциклопедия образовательных технологий: в 2 т. – Т. 1. – М: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.

Варениця Анна

Науковий керівник – доц. Бабій І. М.

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НОВОТВОРІВ У РОМАНІ «ЖОВТИЙ КНЯЗЬ» В. БАРКИ

В українській мові досить інтенсивно продукуються індивідуально-авторські неологізми, чи, як ще їх називають, okazіоналізми. На сучасному етапі це актуальне питання знаходить відображення у працях відомих лінгвістів: О.Мельничука, В.Русанівського, М.Кочергана, С.Єрмоленко, Н.Клименко, Є.Карпіловської, О.Стишова, О.Тараненка, Г.Вокальчук, І.Бабій.

Авторські неологізми, які називають українські мовознавці (І.Олійник, В.Ковальов, Л.Павленко, Г.Вокальчук, І.Принцевський, Ю.Касім, І.Бабій, В.Маремпольський, В.Русанівський, О.Стишов, В.Герман) ще стилістичними, індивідуально-авторськими, оказіоналізмами, становлять окрему групу.

Так, Г.М. Вокальчук до оказіональних слів відносить структурно-семантичні новотвори, авторські варіанти загальновідомих лексем. В.П. Ковальов розрізняє оказіоналізми з експресивними відтінками і без них. В.А. Чабаненко ж поділяє на дериваційні, семантико-дериваційні та лексико-граматико-дериваційні [4, с.5]. Індивідуально-авторські новотвори варто розглядати як складне явище системного (реалізація словотвірних можливостей, закладених у системі певної мови) і асистемного (ненормативність, функціональна й експресивна зумовленість, створення для ситуативних потреб) характеру, тому вони не так часто поповнюють словник сучасної мови [2, с.15]. Як правило, це позанормативні периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою – увиразнення якоїсь ситуації, образу, фрагменту дійсності, на що вказує контекст. Основна сфера функціонування таких одиниць – художній та розмовний стилі, рідше – публіцистичний стиль. У художньому стилі мова персонажів яскрава й експресивна, індивідуалізована, багата на місткі авторські неологізми та словотвори. Це і привертає увагу дослідників до творчості поетів та прозаїків.

Цікавий для дослідження індивідуальний стиль поета-емігранта, прозаїка Василя Барки. Втім, спадщина поета з мовознавчого погляду і дотепер є малодослідженою. Є ряд досліджень Наталії Адах про авторські новотвори, проте лише в поезії автора, тому вважаємо, що семантико-граматична характеристика новотворів у прозі В.Барки є актуальним дослідженням у сучасній лінгвістиці.

Основним матеріалом дослідження послуговував твір Василя Барки «Жовтий князь». Завданням пропонованого дослідження є аналіз семантичних та граматичних особливостей оказіоналізмів у романі.

У романі «Жовтий князь» статистичним методом визначено 296 одиниць авторських неологізмів. За граматичним вираженням усі опрацьовані нами оказіоналізми діляться на: іменникові, прикметникові, дієслівні, прислівникові. Результати такого поділу можна виразити у такій діаграмі, в якій оказіональні іменники становлять 53% слів, прикметники – 34%, дієслова – 33%, прислівники – 2%.

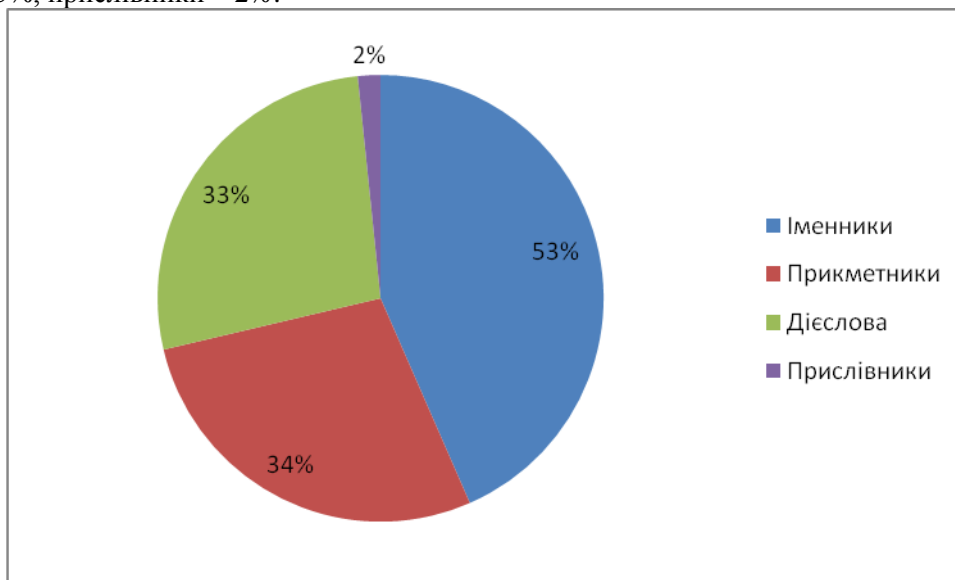

Рисунок 1. – Частиномовний розподіл неологізмів у творі В. Барки «Жовтий князь»

Індивідуально-авторські новотвори-іменники можна згрупувати в такі семантичні групи:

- назви осіб за родом діяльності: *хліботруди*, *хлібокуси*, *хлібоприси*, *хлібокради* (с.51), *борцюїди* (с.45), *дожидачі* (с.237), *зривцики* (с.139), *дармороби* (с.134), *доповідчик* (с.45);
- назви осіб за зовнішніми ознаками: *височинець* (с.277), *мовчазниця* (с.85), *білявиця* (с.235), *сліпець-дідик* (с.59), *жовтовид* (с.83);

– неологізми, які вказують на збірні поняття: *соняшничиння* (с.112), *воцаріння* (с.142), *горбовиння* (с.193), *кущовиння* (с.239), *зиркання* (с.286), *турення* (с.47), *драговиння* (с.79);

– іменники на позначення місця: *харчівня* (с.101), *джмілятник* (с.107), *піч-прірва* («Багато селян згорало в велетенській печі-прірві, над якою стовпи думку вставляли, мов над фабриками» (с.218)), *лагпункт* (с.229), *крижина-скеля* (« Мабуть, і сама вічність, наче скресла річка, в крижинах-скелях з мертвою повільністю повзла мимо вокзального будинку» (с.256)), *хата-святиня* (с.66);

– новотвори на позначення рослинного та тваринного світу: *кущовиння* (с.239), *рибище* (с.55), *колосків'я* (с.199), *ховрашати́на* (с.207), *комишина* (с.47), *бур'янина* (с.190), *пташати́на* («Того вечора в хаті парувала юшка з пташи́тиною» (с.198));

– назви місяців: *трупень*, *могилень*, *розбосень*, *пухлень*, *худень*, *людоїдень*, *пустирень* (с.232);

– абстрактні назви: *проголубінь* (с.46), *просвітлість* (с.131), *прочервонілість* (с.222), *думність* (с.51), *довколишність* (с.52), *скипілість* (с.45);

– на позначення предметів: *заморок* (с.55), *парткаверз* (с.55), *лустка* («Зварили кашу – рідкувату, трішки припряжену лустками цибулі» (с.70)), *корморізка* (с.138).

Продуктивність оказіональних іменників пояснюється їх яскравою стилістичною забарвленістю, а також тим, що вони можуть позначати поняття, які у сфері узуального словотворення виражаються лише описово. Своєрідні, яскраві та стислі мовні засоби дають митцю змогу по-новому відтворювати дійсність і своє ставлення до неї.

Оказіональні прикметники у романі В.Барки вказують на такі ознаки предметів:

– на форму: *грушуватий* (с.43);

– на ознаку кольору: *небілий* (с.54), *чорнявенький* (с.78);

– на внутрішні та зовнішні властивості людини: *тихоголосий* (с.56), *круглощокий* (с.64), *рідкобородий* (с.99), *кістякуватий* (с.239);

– на вік: *старолітній* (с.85).

– позначення здібності і, як правило, позитивного ставлення до предмета автор використовував оказіоналізми із суфіксами - еньк, - ськ: *блажененький* (с.191), *несвітський* (с.208), *кладовищенський* (с.267), *чорнявенький* (с.78).

– за відношенням матеріалу або речовини і містять сему речовинності (предметності): *золотозубий* (с.48), *некришталевий* (с.54), із семою щодо розміру, обсягу, кількості: *багатовіконний* (с.54), *великориб'ячий* (с.55), *великовидний* (с.171). Майже всі з названих новотворів неекспресивні, основна їх функція – лаконічно назвати ознаку. Лише окремим інноваціям притаманна експресивність, при цьому важливу роль відіграє семантика мотивуючого слова.

У творчому доробку письменника кількісно переважають складні прикметники-новотвори, які значно багатші у семантичному відношенні. Серед композитів найбільше ад'єктивів з колірним компонентом. Переважають композити з компонентами *біл(о)-*, *зелен(о)-*, *золот(о)-*, *сір(о)-*, *блід(о)-*: *золотозубий* (с.48), *білохресний* (с.58), *зелено-картатий* (с.163), (с.208), *сіро-брунастий* (с.285), *блідо-рудий* (с.208), *блідно-жовтий* (с.231), де поєднується колірний компонент з іншою ознакою денотата. Варто зазначити, що серед складних прикметників-новотворів виокремлюються композити, що містять два і більше компонентів із семою кольору: *темно-сірий* (с.50), *блідо-рожево-сизий* (с.54).

Семантичні якості морфологічних одиниць, в даному випадку – дієслів, визначаються не тільки їх стилістичним забарвленням. Не менш важливі властиві їм різного роду додаткові відтінки, пов'язані з такими категоріями, як стиль. Серед аналізованих нами слів ми визначили, що семантична ознака в них нейтральна. Ці оказіональні дієслова можна поділити на дві групи:

– динамічні: *відпурхнула* (с.43)

– адинамічні (за душевним станом): *очужіли* (с.40), *розжалобили* (с.260), *приуявлюється* (с.79).

Визначальне в семантиці прислівників полягає в тому, що їм здебільшого властиве широке, різноаспектне й своєрідне значення ознаки. У романі автор використовує прислівники: означальні прислівники способу дії: *нерозлучимо* («Чи так, мов через небозвід переходить гурток зоряний, *нерозлучимо*, склавши руки» (с.43)) , де прислівник *нерозлучимо* позначає виражальну ознаку дії (переходить гурток зоряний як саме? – *нерозлучимо*), *врізноголос* («-

Добрідень, дядьку, добридень! – *врізноголос* відказують на привітання копачі; здивовано і недовірливо поглядають» (с.135)) , оказіональний неологізм *врізноголос* вказує на ознаку дії, відказують як? – *врізноголос*. Тотожне значення у реченнях твору мають і інші прислівники: *парокінно* (с.177), *жердкувато* (с.231), *безпровинно* (с.44).

Отже, мовлення В.Барки у романі «Жовтий князь» індивідуалізоване, багате на оказіоналізми, Саме індивідуально-авторські новотвори роблять мову персонажів яскравою і експресивною, навантажують образи необхідними для контексту смислами. Найпродуктивнішими способами творення неолексем є афіксація та складання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адах Н. Прикметникові новотвори в поетичному словнику Василя Барки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apsf/2008_16/articles/article14.pdf. - Національна бібліотека ім. В.І. Вернадського.
2. Бабій І. Авторські неологізми у поезії Дмитра Павличка // *Studia methodologica*. – Випуск 30. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С.14-18.
3. Барка В. Поезія. Повість «Жовтий князь». – К.: Наук. думка, 1999. – С.36-298.
4. Герман В.В. Індивідуально-авторські неологізми (оказіоналізми) в сучасній поезії (60-90-і роки) [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова» / В.В. Герман.– К., 1999. – 22с.

Вагатович Т.

Научний керівник – доц. Сергуніна Т.А.

“ЯЗЫКОВАЯ КАРТИНА МИРА В РОМАНЕ Т.ТОЛСТОЙ “КЫСЬ”

Проза Т. Толстой одно из самых интересных явлений в русской литературе конца XX – начала XXI века, которое смыкает границы между литературным и теоретическим дискурсами. Особый интерес представляет роман «Кысь» Т. Толстой, поскольку в нем автор ставит новую проблематику, новый жанр, новую тему и одновременно с этим, с помощью постмодернистического дискурса, утверждает свой индивидуальный подход в литературе.

Несмотря на многочисленные исследования творчества Т. Толстой и, в частности, ее романа «Кысь» не существует комплексного исследования языковой и концептуальной картины мира в указанном романе, а также особенностей их репрезентации и вербализации в языке. Эти аспекты по-прежнему остаются в поле зрения исследователей, что обуславливает **актуальность** выбора данной темы исследования.

Объектом исследования выступает роман Т. Толстой «Кысь» в аспекте представления языковой картины мира.

Предметом исследования является языковая картина мира.

Проведенное нами исследование показало, что отражая в процессе деятельности объективный мир, человек фиксирует в слове результаты познания. Совокупность этих знаний, запечатленных в языковой форме, представляет собой то, что в различных концепциях называется то как «языковой промежуточный мир», то как «языковая репрезентация мира», то как «языковая модель мира», то как «языковая картина мира». Под **картиной мира** в самом общем виде понимается упорядоченная совокупность знаний о действительности, сформировавшаяся в общественном сознании [6, с. 302]. Языковая картина мира фиксирует восприятие, осмысление и понимание мира конкретным этносом не на современном этапе его развития, а на этапе формирования языка, то есть на этапе его первичного, наивного, донаучного познания мира [6, с. 302]. Языковая картина мира формирует тип отношения человека к миру (природе, животным, самому себе как элементу мира). Она задает нормы поведения человека в мире, определяет его отношение к миру. Каждый естественный язык отражает определенный способ восприятия и организации («концептуализации») мира. Выражаемые в нем значения складываются в некую единую систему взглядов, своего рода коллективную философию, которая навязывается в качестве обязательной всем носителям языка.

В процессе исследования установлено, что в художественном тексте автор определенным образом фиксирует свою индивидуальную языковую (концептуальную) картину мира. Способы такой фиксации, или репрезентации, исследуются в рамках лингвистики. Под **языковой**